

Gottlob Friedrich Seligmann

**Ea, sine quibus Exercitium Concionatorium suscipi nequit, in his paginis
breviter, at clarè comprehensa Suis Dnn. Auditoribus**

Excusa secunda vice, Rostochi[i]: Richelius, 1685

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730147649>

Druck Freier Zugang

Fragment of a paper label on the spine, containing faint, illegible markings.

Fragment of a paper label on the spine, containing the handwritten text:
K
3256.

Fh-3256.

12. 10. 1868
L. v. Lemmer
Rostockensis

D. F. G!

Ea,

sine quibus

EXERCITIUM CONCIONA- TORIUM

fusci neqvit,
in his paginis breviter, at clarè com-
prehensâ

Suis Dnn. Auditoribus

o.

G. F. S.

P. P. & A. J.

Rostochii,

Excusa secundâ vice

Anno 1685. Typis JACOBI RICHELII,
Ampliss. Senat. Typogr.

Caussin. Præfat. in Libr.
de
Eloquent. Sacr. & Hum.

MOyses disertus censebatur in primis eâ, quâ florent homines, eloquentiâ: sed postquam cum Deo sermones miscere cœpit, juxta divinam eloquentiam & sapientiam sibi visus est omnium propè infantissimus.

Q. F. S.

Ad

honoratiss. DNN. Auditores S.

Autor.

Est inter requisita boni Concionatoris, præter Pietatem, primarium quoque *ἰκανότης*; quæ (omnem cum confundat istorum temeritatem, quibus, recitare ex Postillis homiliis, concionari est) eò quemque eniti jubet, ut de quolibet textu (*sermone sacrò ad populum Deo colligendum conservandumve*) enucleandò ita discat loqui, ne, à sensu ipso deficiens, *effundere* (hæc Bernhaldi vox) *non infusa* deprehendatur; Verbo: ut propriò quisque Marte concionem elaborare, nec absque ordine & decore elaborare, sciat, id illa, etiam ab Apostolo (2. Timoth. 2, 2.) injuncta, postulat *ἰκανότης*. Quàm enim infeliciter ad fabulas tandem pervenerint ac nugas *Doctores Legis, non intelligentes, quid loquerentur*, quandoquidem ex eodem Apostolo (1. Tim. 1, 7.) cognoscimus; ideò aptum ad docendum dicere haud poterimus quenquam, nisi, uti in Textuum exegefi, ita proponendi quoque ordine ac modo, saltim sic satis, versatum perspiciamus. Atque huc redit (vid. infr. §. 2.) quicquid in Homiletico studio venit exercendum, cujus cum summam necessitatem summi viderent Theologi (exposuit B. Hülsem. præfat. Orat. Eccles.) ad proponendam quoque certam concionum Metho-

A 2

dum

dum mentem adplicuere. Numerum ingen-
tem inquit *B. Carpzovius*, abs quò editum venera-
tur sacer Eruditorum coetus *Hodegeticum*; idque,
postquam insuper à *celebratiss. Filio* monitis, va-
riationem spectantibus, auctum est, ante alia o-
mninò, in hóc labore perfungendo itidem occu-
pata, meretur commendari. Neque nunc ego
quidquam meditor, quod præ illò obtrusum Vo-
bis velim, ô Mei, ad quos hæ chartæ tendunt, de-
beo ipse *Carpzovianæ* Manuductioni, quæ cun-
quæ hæctenus à me sperâstis speratisve imposte-
run. Interim ad hæc quidem conscribenda, u-
bi primum hæc loci in Homileticis distinerer, par-
tim defectus exemplarium *Carpzovianorum*, par-
tim Dnn. Auditorum desideria me impulere, qui-
bus deferre in quibusvis pro virili laborabam.
Sensi tamen subinde & in dictando quædam &
in scribendo incommoda, quæ inter, si non aliud,
jactura certè temporis eminet; cui consulere
per typorum adminiculum placebat. Hinc bre-
ves quidem, scopo tamen nostro non impares vi-
detis natas, habebitis dicatas Vobis maximè, istas
paginas; faxit Deus feliciter! cujus ductu ad rem
ipsam accingimur, per aliquot paragraphorum
numerum finiendam.

§. 1.

Prætermiſſis, quæ circa concionum Constitu-
tionem generatim solent congeri, de materiâ,
saltim in antecessum, vel tribus monemus, ipsam,
non nisi *Biblicum* (ex Can. Concil. Laod. 20.) fore
textum, eundemquæ adæquatam concioni (ne vel

EXCC-

excedat verborum quantitas vel deficiat); & certis s. dominicis s. festis si alligatus sit, *statum*, s. ab arbitrio Concionatoris destinetur, *electum*, vocari; in quo posteriori ne *tempus*, *locus*, *persona* &c. negligantur, præscriptæ passim hortantur cautelæ. (vid. B. Hülf. Orat. Eccl. Prol. §. 5.)

§. 2.

Illud autem, in quo nobis potissimum desudandum, duobus absolvitur, quæ probè advertenda habet concionaturus; atque alterum quidem ad *notitiam textus*, ut sic dicam, *naturalem*, (investigare jubens *Objectum*, *Genus*, *speciem*, *argumenta*, nec non *Thema*, ex istis judicandum); alterum ad *artificium circa Textum* in proponendi & eloquendi ratione (vultque attendi *methodum*, observari *partium catenam*, inquiri *inventionem*, colligi *ornatum*) meditationes ejus provocat. Utrumque ubi (dicto ordine) cum curâ perlustraveris, nihil senties ad conficiendam ritè concionem deesse.

§. 3.

Quod igitur *objectum* attinet, sunt id, (ut brevissimis edisseram) tum *articuli fidei* Christianæ in genere & in specie justificantis, tum *Christiani hominis mores* s. virtuosi s. vitiosi; tum denique *afflictiones* in viâ ad cœlum nobis obvenientes. (v. B. Hülfem. Orat. c. 2. à §. 7. usque ad II.) Quicquid enim in Scripturis legimus, ad aliquam horum jam allatorum classem reduci potest, imò debet.

§. 4.

Testantur idem, quæ *objectum* excipiunt

A 3

(hau-

(hausta ex 2. Tim. 3, 16. & Rom. 15, 4. ab Oratoribus Ecclesiasticis) dicendi genera. Nam horum licet referantur quinque, haut tamen versantur circa plura, quam de Objecto recensita sunt. Nimirum fidei (s. historicae s. fiducialis) articulos *definit & inculcat* Genus **Didascalicum**; quos **Elenchticum** *defendit & adversa dogmata refutat*: In moribus, si boni sint, *commendandis ac insinuandis*; si mali sint, *taxandis ac dissuadendis* distinetur **Pædevticum**; cum, *hos admissos in Auditoribus vehementius reprehendat* **Epanorthoticum**: *afflictionibus verò ac malis* **Paracleticum** *opponit solatia*.

S. 5.

Atque hæc quidem dicendi genera eò lubentius amplectimur, quò certius, in Sacris præcipuè, Spiritus S. ductum sequi præstat, quam hominum inventis dictamina DEI adstringere. Tametsi etenim sint, qui in his usus & adplicationes non ipsa genera quærenda esse putent, facile iis nihilominus satisfit, si distinguamus *formalem* (e. g. doctrinae, elenchi, Pædiæ &c.) *in textu situm, à fluente è textu*, (doctrinali, elenchtica, pædevtica &c:) *conclusionem*. Per illum ista quinque, quæ adduximus, sunt *genera dicendi*; per hanc eadem *sunt Consectaria*: illuc unum seorsim alterumve observatur; hic omnium requiritur concursus. (vid. B. Carpzov. Hodeg. M. 1. Aph. 7.) Profana autem genera nec hodiè sibi satis apud omnes constant Rhetores, nec exhauriunt, citra tortu-

torturam eertè , Scripturæ textus (vid. B. Carp-
zov. c. l. Aph. 3. §. 1.) : relinquuntur ergò pro-
fanis.

§. 6.

Pergimus ad species, quas modos dicimus vá-
rios, quæ genera s. exprimuntur s. determinantur.
Suntq; in Didascalicis narrationes, testificationes,
vaticinia &c. in Elencticis accusationes, defen-
siones, expositationes, negationes &c. in Pædevti-
cis laudes, svasiones, dissvasiones, adhortationes, de-
hortationes &c. in Epanorthoicis imprecationes,
comminationes, devotiones &c. in Paracleticis
sympathia, querela, erectiones &c. Aliquas (à B.
Hülfl. loc. in §. 3. alleg. allatas) omisimus, ut sup-
peterent rei hujus declarationi exempla : sic enim
Ezech. 33, 11. (si verba solùm illa, quæ Domino dis-
plicere impiorum mortem testantur, tractare
velis & exponere) docens DEUS ipse, quâ sit erga
homines peccaminosos mente, suamqve hanc
doctrinam juramento confirmans, speciem nobis
quandam generis didascalici offert, quæ est Af-
severatio. Pariter Johannes (Joh. 1, 29.) Mes-
sias adventum extra dubium omne positurus, JE-
sum nostrum digitis monstrans, hic est, dixit, A-
gnus DEI, eoq; hujus doctrine suæ speciem exhibet
demonstrationem : quemadmodum alibi
(Matth. V. à v. 20.) is, quem commonstraverat
Johannes, Salvator videlicet Noster opt. Phari-
sæis erroneas legum interpretationes, exprobrans,
hoc ipsò factò elenchi sui (nam & arguit eos & re-
futur)

futar)speciem dedit exprobrationē: *excitans-*
que idem (Joh. V. 39.) præsentem cœtum ad scri-
 pturæ Lectionem, aut hanc in iis commendans,
Pædie hujus suæ speciem reliquit *excitatio-*
nem ac commendationem. Petrus au-
 tem (Act. V. â v. 3. & Act. VIII. 20.) in avaritiam
 Ananiæ & Sapphiræ, nec non oblatam â Simone
 pro donis Spiritus S. pecuniam invehens, *Epa-*
northosin istam per *severius vituperium* ac
maledictionem: velut Jacobus suam *Para-*
clesin, calamitatibus hujus vitæ (cap. i. 12.) oppo-
 sitam, per *promissionem felicitatis futuræ*,
 determinavit &c. Et ita porrò hoc quicquid
 est deduci posset; sed uti ex dictis arbitror pa-
 tere, quæ velim; ita de *exprobratione* noto,
 eam, si *doctrinam* spectet, esse generis *Elenchtici*, si
mores & vitia generis *Epanorthotici*: de *vitupe-*
riis & comminationibus, si cum insigni *ve-*
hementiâ non conjungantur, nec tangant *vitia*, in
præsentibus Auditoribus satis conspicua, etiam ad
 genus *pædeviticum* referri posse: de *promissio-*
nibus denique, si proponantur citra oppositum
 quoddam infortunium, & involvant saltim cre-
 dendam rem, tum *didascaliam* agnosci genus: quæ
 omnia, ne confusio oriatur, notanda probè
 sunt.

S. 7.

Seqvuntur Argumenta; per quæ textus de-
 ducitur; eaquæ vel explicantia (circumstan-
 tiæ scilicet, vulgari versiculo comprehensæ:

Quis?

Quis? Quid? Ubi? &c. Inter quas eminent (1) **Qvis?** s. *subjectum* aut *subjecti* potius, (quibus id in textu proximè videtur vel vestitum vel veniendum) *conditiones* (2) **Quid?** s. *Objectum*, cui circumstantiæ ceteræ adplicandæ (3) **Quomodo?** s. *actionis forma*, quæ ex antecedentibus ac concomitantibus dijudicari solet : Nam ad hæc tres, reliquas in partitione concionum reducere oportet) vel **probantia** (i. e. **medii termini**, quibus sententiæ in textu adfertæ stabiliuntur ; atqve de his *genus quodvis* tribuit *aliqua sibi propria*, toto Cap. III. Orat. B. Hüll. deducta, ad quem ablegamus, ne hîc exscribenda sint denuò, quæ ibidem declarata affatim leguntur) vel **illustrantia** (i. e. figuræ & rationes eloquendi Rhetorum, quas exhibet, cautelasqve non aspernandas circa testimonia, exempla, similia &c. suggerit B. Carpz. Hod. M. I. Aph. 6.) Hæc & *in illis* & *in istis* locum inveniunt ; omnia verò aut manifestè leguntur in textu, aut ex eòdem collatione antecedentium consequentiumqve eruantur : distinguunturqve præterea in *insita* (s. ipsius Textus) & *aliunde assumenda* (s. fontium genericorum) ; è quibus insita prius, dein ascititia (& ex his Textui viciniora) attendenda. Qui quælibet argumentorum sedulo colligens probè distinxerit, dimidium experietur in elaboratione laborem (vid. Autores huic rei aptos in B. Carpz. Hodeg. M. I. Aph. 5. §. 5. It. de Locis comm. secundum hæcenus dicta conficiendis vid. B. Hüll. Orat. c. 5.)

Ex Argumentis, præter illam, cujus modò meminimus, utilitatem, etiam ea haberi potest; quod **discrimen Thematum** suppeditent. Notissima verò est divisio Thematis in *simplex & compositum*; Ad Illud, cum nihil quærat, nec affirmativè responderi potest, nec negativè; hoc, quæstionem in se continens, vel affirmari valet vel negari; ita communiter delineantur. At enim, postquam sæpius conquestos apud me novi nonnullos, *ἡμεῖς* istud non satis patere sibi (quod etiam de Themate simplici non rarò videatur formanda quæstio, quam responsio haud difficulter sequatur), credidi hòc *axioma* (quod quidem eodem penè recidit, sed clarius desideratum sensum, ut puto, eloquitur) me rem expediturum: *In quocunque textu inveniuntur formaliter probantia* (i. e. ab ipso scriptore Sacro sub formali mediolorum terminorum adhibitæ rationes) *ille complectitur thema compositum*: *In quocunque, verò explicantia saltem* (iterum ut talia) *reperiuntur, in illò est Thema simplex*. Ita verò in omni genere, præter didascalicum, erunt Themata composita, cum omne aut aliquid refutandum aut svadendum dissvadendumve aut vehementius taxandum &c. habeat; solum didascalicum partim Themata conjuncta, articulos fidei scil. probandos, partim simplicia habet, circa quæ natura rerum credendarum explicatur. Nolim autem confundi **textus particulas cum textu toto**, potest siquidem interdum aliqua **circumstantia** &c. quodpiam argu-

Argumentum probans admittere, à quâ tamen ad totum concludere non licet textum, uti vel ex instantis fest. D. Paulo & Petr. sacri Evangel. Matth. 16, v. 16. 17. evidenter clarescit.

§. 9.

Tot sunt, quæ primâ Concionatoris industriâ investigari debent. Media, quibus hoc operis omne perficitur feliciter, Analyfes sunt (1.) Grammatica, quæ vocum Phrasiumque emphases præcipuè enucleat, & hâc fini parallelismos vocum æque ac rerum scrutatur neque vel ullum quantum fieri potest prætermittit syncategorema; quandoquidem copulativa etiam: ET, sæpius non illustrat tantum sed planè exponit sensum, si, ut fas est, attendatur (exempl. dabit. Ps. 3. v. 6. ceterum quî hanc rem declarent distinctiones Theol. docere poterit exempl. B. Carpzov. subfin. p. 47.) (2) Logica, quæ singularum vocum & periodorum connexionem aut disjunctionem dijudicat, inde argumentatur & concludit, atque isthac viâ tamdiu progreditur, donec sub specie & objecto, tanquam constituentibus propositionem naturalem, omnia textus membra accuratè conspiciat digesta (exempli loco sit dictum ex Ps. 14. 7. in subnex. B. Carpz. Hodeg. monitis resolutum). (3.) Rhetorica, quæ omnes amplificandi fontes circa vocem, quamvis dispicit, atque suam symbolam ad affectus quoque movendos (de quibus peculiarem habet Aphor. M. i. videl. nonum B. Carpz.) per tropos & figuras, imprimis per exaggerationes, exclam-

exclamationes (lege à B. Carpz. alleg. loc. it. B. Hulf. p. 172. & 177.) confert; obtinetq; his ad-
miniculis, sed præter scripturæ impulsu non
adhibitis, ut *nihil Oratore sacro admirabilius dici,*
nihil divinius queat, qui non modo affectuum quasi
ventorum habenas dare nôrit, & restringere: Verùm
ipsis penè tonitruis & fulguribus amplo quidē illo &
terribili satellitio circumvallatus stipatusq; esse vi-
deatur, sunt Cauffini (de Eloqv. sacr. & Hum. L.
8. c. 1.) verba; ex quò ipso & ampliora de affecti-
bus haurire licebit non infeliciter.

§. 10.

His modis & mediis in naturalem penetrā-
mus textus notitiam (vid. §. 2.) Theoreticè di-
ctorum praxin demonstrabit exemplum aliquod
in Sciographiâ sub finem. Nunc Regulæ saltim
generalis loco, hoc monitum subijcio curæ concio-
natoris primæ: **Haud ante cogitandum es-**
se de ullo labore aliò, qui artificium sa-
piat, quàm Genus fuerit speciesve ex
objecto, hujusq; tractandi modo, The-
ma ex argumentis distinctè cognitum.
Sicqve constituo *normam* ferme *primariam*.
Objectum, quod hocce primùm ferè ac facil-
limè se obferat, & numè credendorum sit, num
faciendorum omittendorumve, num denique è
molliendorum censu (modò ritè evolvatur, ne-
ve confundatur secundarium cum principali &c.)
sponte velut suâ ipsum de se manifestat: adjicio
tamen **tractandi modum**; quod *Elenchus à*
Dida-

Didascaliam, Epanorthosis (de hac tamen vide etiam specialiore ratione objecti differentiam §. 4. & 6.) à *Pædiâ* aut saltim aut multum per eundem distinguantur; taceo, objecta etiam moralia s. Virtutes &c. nonnunquam tractari posse Didascalicè, si explicentur per attributa, quoniam hoc rarius fiat, (vid. B. Hulf. c. 1. §. 13. p. 17. suppetit tamen exemplum in Epist. Domin. Quinquages. ex 1. Cor. 13.) De argumentis jam supra dictum (§. 8.) ampliora aperiet exercitium.

§. II.

Transimus à naturâ ad artem, à sensu & mente Spiritus S. indagatâ, ad dispositionem nostrarum meditationum, ut, quæ & ea commode sit instituenda, discamus. Ubi sciendum confestim, *licere per artem nobis ad naturam* quandoq; *accedere propius, quando res eò ordine exhibetur, quem in Textu naturalem invenit Logica Analysis, idq; citra schema quodpiam aut allegoricum velamentum*: nam artificium specialius ita dictum, aut ordinem, non tamen violenter, mutat, aut *schemate* (quod velando tamen revelet rem nitidius, nec careat in scripturis fundamine) utitur. Illa etiam *dispositio* à naturali textus constitutione, abs quâ non recedit, naturalis vocatur; hæc verò, quæ sibi aliquantulum suave inventioni indulget, artificialis audit in specie, cujus utriusq; rationem monita excellentiss. Carpz. F. accuratissimè exponunt.

Interim præcipuè hoc attendendum venit: **Utramq;** etiam (& naturalem & artificialem) **In utraq;** methodo (& *Analytica* & *Synthetica*) obtinere. Nam quando *Analyfis* nihil proponit aliud, nisi quod formaliter in textu est, gratiam sæpè quærit in artificio: & quando *Synthesis* id enucleat, quod consequenter est in textu, quàm eleganter ex hõc fluat thema propositum, per observatum textus naturalem ordinem, non rarò demonstrare adnititur. Estq;ve hoc ipsum eò curatius advertendum, quò frequentior illorum error, qui omne artificium habent pro *Synthesi*. Nimirum non à dispositione, sed *propositione*, quæ aut *eadem cum textuali*, aut textualis *μέρομα* est, discrimen methodi rectè petitur: quod, si negligatur, deductionis debita (nam inde oriuntur dispositiones fluctuantes, excursiones intempestivæ & transitus inconcinni, vid. Caussin. de Eloqv. Sacr. & Hum. l. 10. c. 6.) dispendiò hanc præcipitantiã vindicat; docetq;ve & hîc valere illud (ap. eund. Caussin. l. c.) *Plinii*: arbitror ordinem (addo, ritè, ut ostendi, distinctum & observatum) rem unam esse, è quâ toti orationi plurimum affari solet lucis, gratiæ, jucunditatis. Inde etiam tot circa Methodum sollicitudines; quas tamen sponte prætermitto, cum *Analytica* & *Synthetica* universalitatem jam satis asseruerint alii. (vid. B. Carpz. Hod. M. I. Aph. 6. §. 5. ubi quoq;ve variis for-

formis utramque Methodum involvi juxta Forst.
Gerh. Hulf. &c. afferit, & quæ ceterum, circa alias
Methodi divisiones inculcari possunt, subnectit, ut
solet, brevibus, at nervosè: ex eò ergo videantur re-
liqua.) §. 13.

Adplicatur Methodus unâ cum dispositione
certis partibus, quæis sacra oratio absolvitur:
suntque **I. Exordium**, cujus scopus attentio
& benevolentia; quam excitare sibi concili-
are in Auditoribus meritò laborat Ecclesiasticus
Orator. Nam ut in se efficax verbum, non e-
gens adminiculis humanis, ob *σκληροκαρδιαν*
tamen, ne efficaciæ huic à parte ipsorum audi-
entium ponatur obex, dandum aliquid est insi-
nuantibus, è quibus ulterius attendendi deside-
rium exurgat (vide aliqua huc facientia ap. Danh.
Hodof. p. 4.). Quam ad rem non parum con-
fert præ ceteris convenientia cum scopo & textu,
ne alia videatur jamjam exhibita in exordio, alia
in tractatione sequatur concio (virtutes ceteras
disce item ex B. Carpz. M. II. Aph. I.). Atque ea
quærenda quidem tum in Generali, quod vocant,
si id extraordinarium, tum in speciali, quod tamen
propius illò ad propositum reclinat. De Gene-
rali dico: *si id extraordinarium sit*; eoque noto esse
aliquod consuetum s. fixum; idque indicat conve-
nisse nos ad audiendum DEI verbum, confitetur
imbecillitatem nostram in spiritualibus, ideoque
ut imploremus DEI Spiritus S. adstantiam ju-
bet; hæc summa ejus; quæ & à non paucis in
ordinariis, præcipuè hebdomadalibus, concio-
nibus

nibus, iisdem repeti solet verbis, & ut reputatur moneri: cui consilio subscriberem ego quoque, nisi itidem rediret in mentem negligentia hominum, quibus quotidiana vilescunt. Proin quoniam hoc singulare habet præ Exordiò speciali Generale, ut inflammandæ devotioni, ad attentionem divinitus impetrandam necessariæ, det operam, puto novis semper nervis opus esse, velut flammulis penetralia ipsa afficientibus, quò ardentius ad DEum extollantur. Ceterum specialis Exordii fontes passim varii variis aperiuntur: commendatur præcipuè descensus à Thesi generali ad specialiore[m] & hypothesin s. in factis s. in promissis s. in comminationibus &c. quancquam etiam, temporis, loci, personarum ratio nõ incommodè habeatur: ea vero in quibus textus deprædicatur materia (quæ rariora sunt) optimè usurpantur, si à dicto exordiamur parallelo, ne fortean præripiantur aliàs tractationi destinanda. (vid. B. Carpzov. M. II. Aph. I. §. 4. Conf. Causin. c. I. L. 6. c. 7.) Dicti paralleli, dum memini, nequeo illud non addere, quod à dictis & Historicis Canonice rectius, quam Apocryphis; inconvenienter à profanis s. adagiis s. sententis s. narrationibus depromantur exordia: Is en. demũ docet, ut Doctorem Sacrum decet, qui ipse ducitur (imprimis in fundamentalibus) à Spiritu S. Quod reliquum est, inventio evolvit. Unicò igitur adhuc observatò de transitu ad Propositionem; eum, enarratione textus haud prætermisâ, ita debere institui, ut promptè quasi

quasi fluat ex exordiô ipsô: poterimus quo-
qve transire hinc ad Propositionem.

§. 14.

Nam est ea *altera orationis sacre pars*, atq; il-
lud punctum, ut sic loquar, Archimedæum, ex
quô tota verti dirigiqve valet concio: & verbis
ea (NB. de artificiali imprimis loquor, naturalis-
simæ constituentia refert §. 9. præced. n. 2.) si ex-
primatur exordialibus, insignem mereri depre-
henditur gratiam; Si fieri id commodè nequit,
cogitandum saltim est: Ipsam eò futuram grati-
orem, quô minus remota adparebit ab Exordia-
li Sententiâ. Inter virtutes ejus reliqvas rotunditas
eminet brevitatsq; sed perspicua: Ad quam obti-
nendam subjuncta confestim partitio non parum
valet; Cùm, hóc pacto, non requirantur ad pro-
positionem omnes circumstantiæ, sed hæ expo-
ni possint in partibus subnexis. Hinc Proposi-
tio Analyticæ Methodi non semper totum exhi-
bet argumentum textus, sed quandoqve Obje-
ctum saltim, quæqve ad hoc restringendum præ-
terea poscuntur, in partitione obfert: neq; Syn-
theticæ Methodi totum locum Communem
confestim, cum eum se tractaturam ait, quoad
omnes circumstantias delineat; in partitione re-
feruntur, quæ speranda.

§. 15.

Partitio quippe, *tertia orationis sacre pars*, di-
stributio propositionis est in ea, quæ proximè
continet: utqve debite instituat ac formetur;
ante omnia ex *Analysi Logica* discit, num, quod,

B

pro-

propositum fuit, sit simplex, num' compositum
thema: Si illud, tot partes constituit, quot su-
pra diximus è circumstantiis præcellentiores; Si
hoc, primò locò id ponit quod probandum, al-
tero loco demonstrandi rationes. Nisi, quod
non rarum, distincta adsint Objecta, quæ vix u-
num admittunt conceptum generalem, tum
namq̄ve tot partes fiant, necesse est, quot objecta
talìa occurrunt, & argumenta, quæ adhibentur,
exprimenda veniunt in epitheto, idq̄ve per mo-
dum adjectivi objecto potest adjici. Atq̄ve hoc
quidem potissimùm observandum est in pluribus
generibus aut speciebus (nam raro, inquit B.
Carpzov. Hod. M. I. Aph. 3. §. 4. unus textus u-
nò dicendi genere absolvitur, præcipuè in Peri-
copis Evangelicis &c.) ubi quot genera aut speci-
es, tot partes. Scilicet, hòc modo textus partiri
naturalis dispositio jubet. Artificialis vicissim
cum (1.) ordinem mutare dicitur, possumus ejus
beneficio, ex Objecto aliquando duas, ex reliquis
unam partem aut vicissim (inde verò variatio-
nes pendent non pauca) constituere: Cum (2.)
Schemata amplectitur, videndum non obiter an
termini schematici haud inferant torturam, ci-
tra quam iis uti integrum decorumve est quan-
doq̄ve, vel ipsa scripturà prævià (vid. Dannh.
Hodof. p. 3.) sed, si obscurent rem magis, quàm
detegant, eligantur clariores termini, qui vel ra-
tio quædam propositionis sint, vel propositio-
nem agnoscant pro ratione; ac proin repetatur,
post enarrata partitionis membra, principale id
pro-

propositionis, in quò sita est inventio; nam & I-
dem in aliis aliquando succedit (e. g. in die annun-
ciation. Mariæ, sumptâ ansâ ex 2. Reg. VII, 9. pro-
ponatur: **Dies boni nuncii**; secetur Evan-
gelium in enarrationis circumstantias, retinea-
tur, non attento in ipsis partibus bono nuncio,
diei saltim terminus h. fortè m.: **E. L. sehe Jhu**
gn 1. als einen Heil. Fest-Tag/ 2. als einen gros-
sen Wunder-Tag/ 3. als einen heilsamen Glaub-
bens-Tag; Subjici poterunt hæc verba: **Sie**
wirds befinden/ diese Titul führt Er alle umb der
guten Botschaft willen; quorum verborum ta-
men deinceps quoque in deductione semper inji-
cienda mentio) Plura & evidentiora praxis sug-
geret, cum hæc scribam Auditoribus ad praxin
præparandis, quibus, si aliqua adhuc residua dif-
ficultas, facile poterit in discursu eximi.

§. 16.

Est propositionis ac partitionis quædam ad-
pendix, **VOTUM**, quò DEI auxilium denuò implo-
ratur. Quamquam en. effundantur preces sub
initium, ubi suggestum modo adscendit concio-
nator (usitatissimè penè ex 1. Cor. XIII. 13.); quan-
quam etiam oratione dominica deinceps con-
tinuentur, cum tamen domus DEI, domus pre-
cationis, & opus, quod exequitur perorans æquè
ac audiens, coelicum omnino sit ac divinum, u-
sus repetitas quoque tertiâ vice preces compro-
bavit: utut ultimas sciam per methodum, quam
vocant, annuam ab Excellentiss. meò in his Præ-
ceptore eo tempore, quò Lipsiâ abii, omittas.

B 2

Cete-

Ceterum posse etiam in votis attendi inventionem Auditoribus demonstrabo.

§. 17.

Nunc ad quartam orationis sacræ partem, eamque principalissimam, quæ est ipsa Tractatio (vocant profani Rhetores confirmationem,) proferendus calamus. Absolvitur ipsa (ad quam commodissimè accessus fit per egregiam eamque propositioni congruam *ὑπόμνη* &c.) sensus Explicatione ac Applicatione ad Locum communem hujusque, velut Usus, ad Auditorium.

§. 18.

Explicatio sensus nequaquam in verbis tantum est occupata. Tametsi enim non improbem ego, imò commendem potius quam maxime suppeditatum à Grammaticâ Analyti Onomatologiae usum, cum multis ipse se commendet insinuationibus, modò ne negligentur, quibus Auditorio reddi gratus ipse cum reliquis queat, ex Oratoria flosculi (discursui hos reservo). attamen, *si definias probe res ipsas, ac causarum, adjunctorum, fructuumque, &c. ratione delinees, inspergens simul, ubi fieri id haud incommode potest, moralia, ex hibuisti te tum demum laudabilem in suggestu Exegetam.* Atque hunc in finem succurrit Grammaticæ confestum Logica Analysis, jubetque recordari, in partes divisum esse textum, quarum cuilibet suum sit tribuendum. Inde illa, nominata modò, veræ exegeleos homileticæ, adminicula *scopo textus & occasione, circumstantiis porro & argumentis, horumque subjectis ac predicatis &c.* applicat. eò usque donec

donec sensum patere posse Auditorio constet. Quæ quidem res omnis clarius in praxi & exemplis, quàm Theoria & Regulis monstrari potest: h. l. prægustum quendam suppeditare visum fuit. Duo non omittenda sunt; primum est, esse explanationis hujus, quæ alterum tractationis Membrum est, partem non infimam, **Textus vindicationem & conciliationem**, circa quam svadere nolim prolixas contra adversarios disputationes, aut sententiarum etiam diversarum relationes; hærent sæpè magis, quæ nesciri, quàm quæ sciri debebant; ne allegem attentionis & patientiæ in Auditoribus imminutionem (vid. B. Carpzov. Hod. M. 2. Aph. 5. Ubi etiam *consilium de celandâ arte, veraque paraphraseos legitima*, quæ non nuda vocum metaphrasis est, explicatio invenietur. Vid. item B. Hülsemann. qui Orat. c. 9. §. 6. modum deducendi thema per argumenta textui insita non minus quàm aliundè assumpta: item §. 7. amplificandi rationes allegoricas §. 9. Anagogicas §. 10. ex locis personarum & rerum &c. satis clarè evolvit, è quò proin plura depromi possunt). Secundum est, textus explanationem non obtinere tantum in Methodo Analyticâ, sed etiam in Syntheticâ. Quamquam enim in illâ plus eidem dandum; quoniam tamen in hâc locus communis aliquis aut textûs confectarium propositum fuit, ideo ipsa explicatio ostendere deductionis fundamentum debet, nequid, præter ansam à textu suppeditatam, dixisse videamur (**damit es nicht heist/ wir haben den**

Text zu Hause vergessen). Imò eò accuratius ipse textus est distribuendus, quò distinctius monstraturi sumus, id, quod propositum est, omninò inde fluere (vid. iterum B. Carpz. c. 1. in specie §. 7.)

§. 19.

Adplicatio ad L. C. doctrinas, adhortationes, consolationes &c. (vid. §. anteced. §.) è textu effert, non in eum infert; & duo imprimis, *bonam* videlicet *consequentiam*, & *prudentem selectum* requirit. a) *Quoad illam*, benè distinguenda sunt Confectaria heterogenea, i. e. ea, quæ è quâlibet textus particulâ fluunt, ab homogeneis, quæ ipsi textui adæquatè respondent s. subjiciantur toti textui s. membro cuilibet partitionis, post explicationis sibi debitam consummatam partem. Illa (heterogenea) rectius insperguntur explicationi, tanquam moralia (de quibus §. anteced.) Hæc (homogenea) primum argumentum petunt è textu, dein aliunde assumpta argumenta postulant: atq; ob hæc consultius ferè credo partiales seu partibus; quam totales seu absolutæ totius textus explicationi subnexos adhiberi usus, quod hi si prolixius deducantur videantur tandem recedere à textu, si brevius, nimium censeatur datum exegesi: Cui utriq; quasi seu defectui s. excessui, mederi illi partiales, velut temperatura quædam, possunt. (b) Quoad hunc (selectum) eadem observanda, quæ in electione ipsius textus; hinc de *Chrysofomi homiliis* B. Carpzovius (Membr. 2. aph. 6. c. 3.) in iis, ait, *videre licet, quomodo vel planè ab abstrusis &*
sub-

subtilibus questionibus abstineat, vel si quid hujusmodi dicendum, quam commodissime ad populi caput id faciat, seq. solum in moralem sensum ferme ingerat. Scilicet, ullà si in re, fanè in hâc concionis parte verum est, primam eloquentiæ (sacræ) partem esse prudentiam (Caussin. de eloqv. Sacr. & Hum. Apol. Cicer. c. 22. p. 124.)

§. 20.

Præter jam dicta, de Adplicatione, adhuc observandum (1.) eam a Synthesi quoque postulari, modò ne educatur è textu aliquod ejusdem generis confectarium, quòd id heterogeneousum sit futurum (quæ observatio tamen spectat etiam Analyticam Methodum, ut in discursu pluribus sum moniturus); neve abeat quoque longius à Loco communi vel themate proposito. (2.) Eam comprehendere sub se non tantum è textu eductos Locos communes ac themata: verum, etiam horum ad Auditorium adplicationem (§. 17.): quæ posterior illis tanquam fundamentis rectè subjicitur; imò ubi eductio illorum locum non habet (de quâ re hoc ipso §. dictum) ejus vicem ipsa jure meritoque subit, ut quod omnes spectat, etiam ad se pertinere, qui præsentés sunt, colligant. (Quæ sint in hâc adplicatione Usus ad Auditorium attendenda; quomodo in Didascalis provocandum ad Catechesin & Confessiones nostras &c. habet B. Carpz. Memb. 2. Aph. 6. §. 6.: & ejusd. Aph. §. 7. circa epanorthosin imprimis singularem poscit prudentiam, quod probe notandum.)

B 4

§. 21.

Quinta & ultima Orationis Sacrae Pars est **E-pilogus**, qui si ritè rectèqve comparatus est (vid. B. Carpzov. Memb. II. Aph. 8.) hòc gravior habetur, quò rarius, qui benè ordiri, pariter tempestivè finire sciunt. Sunt ejus decora potissima, *brevitas & acumen*, atqve posterius quidem idèò laudatur, quod nemo finiturus non desideret meritò, aculeos intimis auditorum pectoribus relinquere; Cavendum saltem, ne aut nimis affectata aut sæpiùs usitata intercedant.

Et hæc de Partibus monenda erant. Restat **In-ventio**, ad quam principaliter in his præceptis respiciendum; estqve ipsa modus commodus & non inelegans absqve ullo penè negotio excogitandi & colligendi dispositiones unius textus varias, de quarum alias penuria ac difficultate, querelæ non infrequentes inaudiuntur. Possunt egregia, quæ huc spectant ex maximè Rev. Carpz. variationibus unius dicti (è Ps. 14.) ad centenarium usqve numerum continuatis, addisci. Sed enim nunc juvat juvare eos, quorum non est modus istos variandi tam facilè penetrare, atqve idèò jubeo ipsos refugere ad concordantias, tantùm Germanicas, inqve iis eminentem præ cæteris in textu vocem evolvere, non deerit, quò exordiat quiscqve concionem, perqve quod à naturali formâ suppeditatam propositionem vestiât. Vocem illam sive etiam phrasin integram Analysis Grammatica offeret

câ

ea sæpè copiã , ut tot propè dispositiones pateant, quot voces, imò de unâ voce sæpè plures. Interdum vox talis in Concordantiis evolenda excerpitur ritè è circumstantiis temporis, loci, personarum, item ex fontium inspectione, nec non collatione antecedentium consequentiumve: Atque si paulo generalius dictum inquiras, quò alteruter tuæ propositionis terminus contineatur, pari penè ratione reperire poteris Exordium Generale: me, quod certò affirmare possum, hoc consilium inveniendiqve medium nunquam deseruit. Provoco iterum ad Praxin, in quâ cautelæ quoque patefient, quæ advertendæ sunt, ne textus videatur accommodandus esse Exordio, cum Exordium accommodari textui debeat.

§. 23.

Sic absoluta forent ad unicum ornatum usque ea, sine quibus Exercitium Concionatorium suscipi nequit, si non omnimodis certe non incommodè. In ornatu autem præsuppono figurarum Rethoricarum notitiam, aptitudinem item excogitandi promptè similia ac comparata &c. De Rebus ipsis vel tribus ajo, si dicta quædam, ut vocantur Patristica, si item Historias in textu sacro non consignatas, si Gnomas etiam Ethnicorum usurpare libeat, debere hoc quidquid est propositi, ita institui, ut nisi priora duo propius accedant ad scripturam, ternarium in Concione ne excedant; posteriora rarius adhibenda & non nisi ad incutiendum Christianis pudorem. Cetera

B 5

tera

tera de Auctoribus (quos inter tamen quoad similia præ omnibus maximè commendari solet B. Gejerus) de amplificatione rerum &c. lubentius edisseram, quàm nunc scribere placet; verb. exponam audientibus quæ velim.

§. 24.

Antequam finiam, Sciagraphiam exempli promissam nunc subnecto, & quandoquidem, dum has scribo meditationes, meæ dirigendæ sunt ad Evangelium Dom. VIII. post Fest. Trin. illud exempli vicem subeat: legitur textus Matth. VII. à v. 15. usq; ad 13. incl. eiq; Parallelum est Luc. c. VI. à v. 23. usq; ad 46. ipsa verba exscribere non opus; præriperetur charta reliquis. Prima nunc cura erit circa notitiam textus naturalem occupata, quæ impetrari satis clarè ut hoc loco queat, objectum cum suo tractandi modo erit conjungendum (juxta §. 10.) à quo tractandi modo ad Genus ac proinde speciem facilis patebit aditus. Sunt objectum Pseudo-propheta, qui veniunt ad vos in vestitu ovium &c. qui si eodem modo considerarentur ut forte 2. Cor. II, 13. extra contextum spectato Didascaliam nobis indicarent; si, ut apud Jerem. c. 23, 9. Epanorthosin; sed quoniam h. l. ab iis cavere sibi suos Christus jubet, ideò insinuat hic tractandi modus *Genus Pseudoprophetae*, ejusque speciem *adhortationem* (per §. 4. & 6.) Argumenta, quæ probant, partim à cavendi possibilitate, partim à sententiâ judiciariâ, Christo ignotos eos pronunciaturâ in die illò, unde cavendi necessitas claret, videntur de-

prom-

prompta; quamòbrem thema quidem, etiam si
vel sola adhortatio argumenti locò foret (per §.
8.) compositum erit, prodibitqve hæc enuncia-
tio: Pseudopphetæ ab Ecclesiâ omni studio
cavendi sunt. Ratio; (1.) quia Christus, ut cave-
amus, hortatur; (2.) quia idem præscribit certa
ignorismata, unde cavendi studium facilitatur;
(3.) quia ignotos sibi Christus pronuntiabit in die
illâ; unde ad istud studium quisqve impellitur.

§. 25.

Porro; si evolvamus enunciationis subjectum
& Prædicatum, explicantia (quippe quæ in reso-
lutione compositi quoqve Thematis inveniu-
tur, hinc de themate simplici habet axioma §. 8.
In quocunqve textu sunt saltim explicantia &c.)
se aperient. Ubi (1.) qui cavendi? suntqve ii Pseu-
dopphetæ quorum tres classes annotat terti-
amqve huc spectare docet Harmon. quat. Evan-
gelist. à B. Gerhard. absoluta (in h. l.) (2.) à qui-
bus cavendi? suntqve Sancti DEI in Ecclesiâ DEI
(nam ad universam pertinere Christi Ecclesiam,
quicquid hoc loco jubet, Christus, ostendit Har-
monia, modò allegata): (3.) quomodo cavendi?
estqve modus è verbò: προσέχete, cum ipsis præ-
dicatis falsorum Prophetarum collato evolven-
dus; cavere videlicet ab iisdem nobis possumus
(a) non agnoscendo eos, quando sub assumpto
boni Prophetæ nomine se ingerere conantur (B)
non admittendo, quando divinitus injunctum sibi
adventum jactitant; (γ) non credendo, quando
sub

sub ovinâ simplicitate rapacitatem lupinam contegunt. &c.

§. 26.

Pari modo procedere licet imò decet in propositionibus & illustrationibus argumentorum. Videamus en. (a) possibilitatem cavendi; observatâ circa eam præoccupatione: *Objici posse, unde cognosci queant, si tam, callide sciant, quid in recessu sit, velare, responsoque de certo gnorismate, quod suppeditâset Christus, subnexo, videndum erit* (1.) quod illud gnorisma sit? venitque nomine fructuum, tum doctrinam (confer Lucae verba de bono thesauro ex bono corde & malo ex malo corde &c.) tum vitam (sic enim bona opera Apostolus vocat fructus Spiritus Gal. V, 22. Eph. V, 9.) significantium. (2.) cur istud gnorisma sufficiens credi possit? id deducitur per simile continuatum de arboribus & plantis &c. ex quò simili hæc velut Regula: Non cognoscitur arbor ex flore aut externâ qualitate, sed ex fructu, adeoque efficacità internâ, à qua fructus prodeunt (3.) quomodo istud gnorisma verè applicandum? Respondeturq; rectè, fundamentum jam jactum esse in Regulâ, inde respiciendum ulterius, partim ad circumstantias operum, imprimis adquæstionem; cui bono? partim etiam ad connexionem operum, quâ fructus qs. trudit fructum &c. quorum simile de arboribus citreis, quæ eodem tempore maturos & semimaturos fructus unâ cum floribus exhibere scribuntur. &c. confer commentat. passim.

§. 27.

§. 27.

Sed Videamus (b) quoque necessitatem cavendi: quæritur (1.) quis eam insinuet? Resp. Christus iudex in illâ diè (2.) quales illos describat? Resp. nõ facientes voluntatem Patris sui, qui est in cœlis; interim jactitantes multa bona opera &c. (3.) quâ u-
 furus sit in sententiæ pronuntiatione formula: (1.) Non novi: (2.) recedite abs me; (3.) vos operarii iniquitatis, quid clarius hisce?

§. 28.

Restant illustrantia, quæ, quâ textum spectant, facillè eruuntur: ut sunt similia, ab arbore, ejusque fructu &c. fermocinationes hypocriticæ Pseudo-
 proph. & judiciariæ Christi; prospiciendi prudentia & operatio iniquitatis &c. quæ ad amplificationem pertinent iudicio Oratoris Ecclesiastici relinquuntur.

§. 29.

His verò omnibus ita resolutis præmitti debuisse Analysin Grammaticam non ignoro; præsuppono tamen eam in Backii aliorumque Analysisibus Evangeliorum, ut Commentatores ne al-
 legem, quos prius legendos esse, & conferendas in vocum scrutinio Concordantias, non potest quæquam Dn. Auditorum, s. ex præceptis s. ex discursibus monitum hoc observaverit, laterè. Ita naturalis textus hujus notitia in Sciagraphiâ quâdam inquisita fuit.

§. 30.

Ad artem ut transeam, naturalissimam primum pono Propositionem, quæ ita habet: Ad-
 hortatio

hortatio Christi ad cavendum Pseudopphetas:
Partitio naturalis (1.) adhortationis Objectum:
Das ist/ die Falschen Propheten/ darwieder Er
vermahnet (2.) adhortationis argumenta das ist/
die Gründe darmit oder wodurch Er wieder Sie
vermahnet. (per §. 15.)

§. 31.

Atque hæc Propositio est regula omnium reli-
quarum: quomodo tamen ulterius sit in arte ad-
plicanda Partitio, monstrabo in discursibus: Inte-
rim aliqua patebunt è doctrinâ de eadem (§. 15. mo-
dò allegato) saltim in Syntheseos gratiam Conse-
ctaria è textu adhuc brevibus eruenda.

§. 32.

Didascalica sunt e.g. (1.) sine dissidiis & infestatio-
nibus &c. non potest esse Ecclesia: idè enim ad-
hortatur Christus, ut caveant pii sibi ab iis, qui Ec-
clesiæ insidias struunt &c. (2.) Convenit quoque
Auditoribus Judicium de Doctoribus, exemplo
etiam Thessalonicensium Act. 17. 3.) Bona opera
sunt ad testimonium sinceritatis in fide propter
proximum necessaria &c.

§. 33.

Elenctica sunt e.g. (1.) Pontificiorum error de
Ecclesiæ notâ, quam externam faciunt felicitatem
(2.) de fide implicitâ; credo quod Ecclesia
credit &c. Pædevtica sunt e.g. applicatio imme-
diata ipsius textus; (2.) ad probandum omnia &
tenendum, quod bonum est, ad fugiendam hypo-
crisis &c. Consolatoria sunt e.g. eorum, qui
hic contemptui habentur, quod æque non
pos-

possint superbire fructibus, ac hypocritæ &c. DE-
US illos agnoscet in illò diè cum rejecturus sit hy-
pocritas &c.

S. 34.

Sed pro Sciographiâ hæc sufficient. Ad declara-
tionem dispositionum commodius suscipiendam
clausulæ loco adpono eam, quam nuper publi-
cè exponens hoc Evangelium ipse adhibui.

S. 35.

Respexi ego ad hypocrisin generatim & ide-
am ejus quæsi in Pseudoprophetarum à Chri-
sto datâ delineatione.

S. 36.

Prooemium suggessit Esaias c. 59. 9. vom
Schein und Duncfel; Cujus miseræ causa erat,
quod Jerusalem in suis tenebris exteriorem, sal-
tim sectaretur splendorem qui uti ab ejus in-
colis, ita à piis omnibus maximè fugiendus.
Exordium è 2. Tim. 3. 5. hauriebatur de hominibus
qui speciem pietatis jactitant, sed vim ejus abne-
gant; quorum Ideam poteramus ductu Evange-
lii præsentis sistere. Hinc Propositio: Der
Schein des Gottseeligen Wesens/ ohne Kraft.

Stellt uns zu betrachten

1. von aussen schöne Christen/inwendig Gottlose
Herzen.
2. Von ansehen liebliche Blüthen/in der That
schlechte Früchte
3. Dem Gehör nach grosse Andacht/an sich selbst
ein Gott unbekandtes Geschrey/

Pri-

Prima pars exhibet hypocriseos qualitatem ; se-
cunda sinceritatis Christianæ ab eâdem discrimen ,
tertia sententiam in hypocriseos cultores dictam : eò omnia sine , ut inde discamus
cavere nobis à Pseudoprophetis , cavere item
ab hypocritis. Faxit Ter optimus , ut caveat
quisque sibi ab iisdem optimè. Hic etiam
benignus DEUS labori nostro benedicat , ut
Pater celebretur in Filio per Spiritum S.
Amen.

FINIS.

F. Reppien.

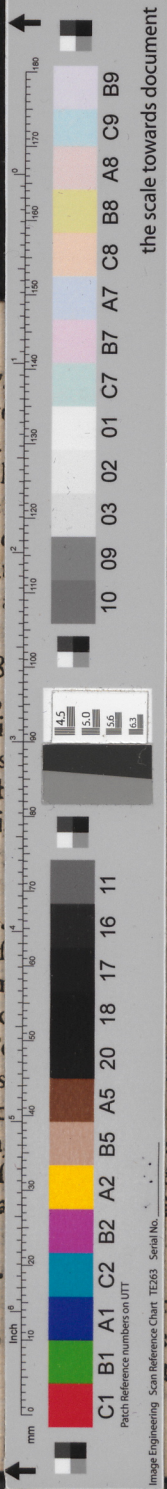

§. 27.
Sed Videamus (b) quæ
vendi: quæritur (1.) quis eam
iudex in illâ diè (2.) quales illi
facientes voluntatem Patris
rim jactitantes multa bona
furus sit in sententiæ pron
(1.) Non novi: (2.) recedite
rarii iniquitatis, quid clarius

§. 28.
Restant illustrantia, quæ,
facile eruuntur: ut sunt simi
fructu &c. fermocinationes
proph. & judiciariæ Christi
dentia & operatio iniquitati
cationem pertinent iudicio
relinquuntur.

§. 29.
His verò omnibus ita rel
isse Analysin Grammaticam
suppono tamen eam in Bac
lysis Evangeliorum, ut C
legem, quos prius legendos
in vocum scrutinio Conce
quænam Dnn. Auditorum
discursibus monitum hoc ob
naturalis textus hujus notitia
dam inquisita fuit.

§. 30.
Ad artem ut transeam,
mum pono Propositionem,

em ca-
Christus
resp. nō
is; inte-
quâ u-
nula:
opera-
ectant,
jusqve
pseudo-
li pru-
mplifi-
fiastici
debu-
præ-
Ana-
ne al-
endas
potest
s. f. ex
Ita
quâ-
n pri-
Ad-
rtatiq